

Oponentský posudok

na habilitačnú prácu PaedDr. Lenky Pasternákovéj, PhD. k téme „**Hodnotová orientácia detí v rodinách vybraných štátov strednej Európy**“ v odbore 1.1.4 pedagogika

PaedDr. Lenka Pasternáková, PhD. podľa predložených materiálov a scientometrických údajov spĺňa kritériá Pedagogickej fakulty UKF v Nitre pre začatie habilitačného konania vo vednom odbore 1.1.4 pedagogika. Vo vedecko-výskumnej, publikačnej i pedagogickej činnosti sa zameriava na otázky hodnotovej orientácie žiakov základných a stredných škôl, rodinnej výchovy, niektorými aspektmi multikultúrnej výchovy a manažmentu školy. V uvedenej orientácii má publikované monografie, štúdie i odborné články, riešila a rieši vedecko-výskumné projekty ako spoluriešiteľka alebo zástupkyňa vedúceho projektu.

Pre habilitačné konanie predkladá habilitačnú prácu na tému „Hodnotová orientácia detí v rodinách vybraných škôl strednej Európy“. V spracovanom texte analyzuje kategórie a súvislosti hodnôt, hodnotového systému, druhy hodnôt a prístupy k hodnotám, činitele utvárania hodnôt. Nedostatkom textu je skutočnosť, že neprístupňuje východiskovú definíciu hodnotovej orientácie, ktorú môžeme z jednej strany chápať ako proces utvárania vzťahu k hodnotám, čiže výchovný prístup alebo stav určitých postojov, pozícií, postupov, čo znamená skutkový stav. V texte habilitačnej práce, ako podstatný fakt pre vnímanie hodnotovej orientácie, vyznieva druhá alternatíva, teda existujúce postoje, pozície a postupy vplyvom existujúceho spoločenského (užšieho alebo širšieho) prostredia. Na druhej strane ale hodnotovú orientáciu a tvorbu hodnôt spája s procesom výchovy, čo znamená procesuálny aspekt.

Paralelu vnímania hodnotovej orientácie môžeme nájsť v profesionálnej orientácii, ktorá znamená, z hľadiska obsahu i cieľa proces utvárania vzťahu k povolaniam s vyústením do voľby povolania alebo študijného odboru. Ale je potrebné vychádzať z pedagogickej terminológie, lebo napr. v Pedagogickom slovníku (Průcha, Walterová, Mareš, 2003) je hodnotová orientácia spojená s hodnotovým systémom s konštatovaním, že hodnotový systém (hodnotová orientácia) je „hierarchicky usporiadaný súbor hodnôt, ktorý odráža reálne poradie (dôležitosť) hodnôt prijatých určitou skupinou populácie v určitom období“. Pedagogický slovník spája aj hodnoty s hodnotovou orientáciou, čo znamená stabilizovanú skutočnosť, podobne ako vo vnímaní autorky habilitačnej práce PaedDr. Lenky

Pasternákovej, PhD.. Aj napriek tejto vyjasnenej skutočnosti je potrebné reagovať na fakt, či hodnotová orientácia mohla byť alebo aj je vnímaná ako proces alebo ako stav.

Habilitačná práca je spracovaná logicky a nadväzne, čo znamená, že jej autorka najskôr predstavuje hodnoty a ich interpretáciu vo filozofii, sociológii a psychológii, prechádza do podstaty, ale aj procesu hodnotovej orientácie prostredníctvom výchovných činiteľov a finalizuje analýzu hodnotových orientácií detí v rodinách vybraných štátov Európy s uvedením záverov a odporúčaní pre oblasť pedagogickej teórie a praxe.

Konkrétne rieši hodnoty a ich interpretáciu vo vybraných vedných odboroch ako je filozofia, sociológia, psychológia, či estetika. Z hľadiska rozličných prístupov vedných odborov je možné preto definovať hodnotovú orientáciu ako proces alebo existujúcu realitu. V týchto súvislostiach sú riešené otázky nositeľov hodnôt, názorov na hodnoty v dejinnom vývoji, sociálny význam hodnôt alebo psychologický význam a úlohy hodnôt, z čoho vychádza aj kategorizácia hodnôt na hodnoty prírodné, civilizačné hodnoty a duchovné hodnoty. Aj z týchto dôvodov je v texte uvedený názor J. Gráca (1979), že „termínom hodnotovej orientácie sa rozumie spôsob, ako a prečo sa určité javy a predmety odrážajú u daného človeka ako hodnoty a hodnotové systémy orientujúce ľudské správanie určitým smerom. Hodnotová orientácia nie je dôsledkom len určitých vlastností osobnosti, ale súčasne ju podmieňuje celá psychická činnosť človeka. Existuje tu zložitá vzájomná dialektická podmienenosť a väzba hodnôt v rovine psychickej činnosti a osobnosti. Výrazom tejto dialektickej jednoty je hodnotová orientácia ako faktor významne regulujúci činnosť človeka“ (s. 71).

V analýze hodnôt a hodnotovej orientácie autorka habilitačnej práce celkom nerieši pedagogické aspekty hodnotovej orientácie, ktoré ale, ako procesuálny faktor, v nadväznosti na výchovné činitele a proces výchovy, predstavuje v druhej kapitole. V tejto kapitole rieši otázku človeka, jeho biologicko-prírodovednú dimenziu, spoločensko-kultúrnu dimenziu a osobnostno-kultúrnu dimenziu z hľadiska výchovy k prírodným, životným, náboženským, mravným a iným hodnotám. Hodnotová orientácia sa javí ako faktor významne regulujúci činnosť človeka pri rozličných činiteľoch ako je širšie prostredie, škola, rodina, ktorej je venovaná, v texte, značná pozornosť ako vstup do empirickej časti viazanej na hodnotovú orientáciu detí v rodinách vybraných štátov strednej Európy. Ale pred analýzou hodnotových orientácií v rodinách vybraných štátov strednej Európy chýba porovnanie spoločenských, hospodárskych, či kultúrnych podmienok týchto krajín, čo má výrazný vplyv na rodiny v nich a z tohto aspektu aj na ich hodnotovú orientáciu. Ide o Slovensko, Poľsko a Českú republiku.

V analýze hodnotových orientácií v rodinách vybraných krajín stanovila autorka habilitačnej práce tri ciele a to diagnostikovať hodnotové preferencie, zistiť rozdiely v hierarchii hodnôt a získané hodnoty porovnať. V tomto zmysle je uvedená charakteristika výskumu, metódy výskumu, štatistické metódy spracovania výsledkov a charakteristika výberového súboru na základe ktorých je realizovaná interpretácia výsledkov výskumu.

Postupne sú vyhodnocované a predstavené sociálne, vzdelávacie, mravné, ekonomické, estetické hodnotové orientácie s ich preferenciami medzi chlapcami a dievčatami jednotlivých krajín so štatistickým rozdielom. V záveroch výskumu je konštatované, že na Slovensku deti staršieho veku preferujú sociálne hodnoty pred vzdelávacími hodnotami, v Českej republike deti preferujú estetické hodnoty pred vzdelávacími a sociálnymi hodnotami a v Poľsku sú medzi deťmi staršieho školského veku preferované estetické hodnoty pred mravnými a ekonomickými hodnotami. Pri komparácii hodnotových orientácií detí staršieho školského veku, vo všetkých krajinách, v ktorých bol výskum realizovaný (Slovensko, Poľsko, Česká republika) sa ukázalo, že je preferovaná sociálna hodnotová orientácia pred estetickými, mravnými, vzdelávacími a ekonomickými hodnotami.

Záveru a odporúčania sa dotýkajú potreby výraznejšej orientácie na rodinu, partnerské vzťahy v nej, vyučovanie a najmä uplatňovanie mravnej výchovy z aspektu partnerstva a rodičovstva v školách a rozpracovávanie výchovy v rodine, ale aj metodických otázok riešenia hodnotovej orientácie, čo mohlo byť v habilitačnej práci podrobnejšie analyzované.

V predloženej habilitačnej práci chýba výraznejšia analýza dôvodov preferovania alebo uvádzania príčin, prečo boli skupiny hodnôt uvádzané, čím by sa získali aj podnety pre proces výchovy a vzdelávania. V uvedenej polohe sú zistenia výskumu statické, konštatujúce a ďalej je potrebné hľadať dôvody stanovísk, ktoré uvádzali respondenti. Preto v súvislosti s uvedenými úvahami odporúčame, aby habilitantka pri obhajobe habilitačnej práce reagovala na nasledovné otázky:

- 1) Ako je vnímanie hodnotovej orientácie najsprávnejšie – ako určitý existujúci stav alebo potrebný proces?
- 2) Aké boli pravdepodobné dôvody uvádzania preferovaných oblastí hodnotovej orientácie žiakov staršieho školského veku vo vybraných krajinách?
- 3) Prečo ste nevenovali pozornosť aj analýze spoločensko-hospodárskych a kultúrnych podmienok života rodín a spoločnosti vôbec v Českej republike, na Slovensku a v Poľsku?

- 4) V rozpracovaní metodológie uvádzate i analyzujete výskum (s. 107 a i.), ale v záveroch k výskumným výsledkom z jednotlivých krajín píšete o záveroch prieskumu (s. 125, 139, 152). Je to omyl alebo zámer?

Na základe analýzy výsledkov vedecko-výskumnej a publikačnej činnosti aktivít vo výchovno-vzdelávacej činnosti i hodnotenia spracovanej habilitačnej práce na tému „Hodnotová orientácia detí v rodinách vybraných štátov strednej Európy“ odporúčame, aby bola PaedDr. Lenke Pasternákovéj, PhD., po habilitačnej prednáške a obhajobe habilitačnej práce, udelená vedecko-pedagogická hodnosť docentky vo vednom odbore
1.1.4 pedagogika

V Trnave 30. januára 2013

prof. PaedDr. Ján Danek, CSc.

oponent